

HUWELIJK, ECHTSCHEIDING EN HERTROUWEN

Huwelijk

Het huwelijk is door God ingesteld als een verbond tussen man en vrouw voor het gehele leven. De Bijbel noemt het huwelijk een verbond (o.a. Spr.2:17; Mal.2:14 Statenvertaling). In onze tijd zouden we spreken van een contract. Het huwelijksverbond werd bekrachtigd door een officieel document of door een ceremonie, waarbij man en vrouw publiekelijk in het bijzijn van getuigen uitspraken dat zij zich voor het leven aan elkaar wilden verbinden en elkaar liefde en trouw beloofden in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in gezondheid en ziekte, totdat de dood hen zou scheiden.

De vrouw kreeg van haar ouders een bruidsschat, meestal in de vorm van geld, mee. De bruidsschat was een investering voor het echtpaar om onafhankelijk te kunnen leven. Als het echtpaar ging scheiden, kreeg de vrouw de bruidsschat mee, zodat ze financieel onafhankelijk kon leven. De bruidsschat kreeg zij niet mee, als zij was gescheiden op niet-wettige gronden. God had het huwelijk ingesteld bij Adam en Eva (Gen.2:22-24). Jezus onderstreept het huwelijk (Mt.19:4-6). Paulus vergelijkt het huwelijk tussen man en vrouw met de relatie die er is tussen Christus en Zijn Gemeente (Ef.5:22-33).

Het huwelijk heeft drie doelen volgens de Bijbel:

- *man en vrouw zullen, in oprechte liefde verbonden, een eenheid vormen. Zij behoren elkaar toe om elkaar in alle dingen trouw te helpen en gelukkig te maken.
- *man en vrouw zullen meewerken aan de voortgang van het menselijk leven als hen kinderen geschonken worden.
- *man en vrouw zullen binnen de geborgenheid van het huwelijk de seksualiteit beleven en genieten.

Hoewel het huwelijk alleen kan worden ontbonden door de dood van één van de partners, of door de wederkomst van Christus, weten wij dat het huwelijk ook door echtscheiding wordt ontbonden. In de Bijbel wordt op diverse plaatsen gesproken over echtscheiding. Echtscheiding is een gevolg van de zondeval van de mens. Jezus zegt in Mt.19:8: *“Mozes heeft u met het oog op de hardheid uwer harten toegestaan uw vrouwen weg te zenden, maar van den beginne is het zo niet geweest”*.

Echtscheiding

De Farizeeën komen in Mt.19:1-12 bij Jezus met de vraag of het geoorloofd is om te scheiden *om allerlei redenen*. Jezus gaat niet onmiddellijk op deze vraag in, maar zegt dat God het huwelijk als een verbond voor het gehele leven heeft ingesteld, en dat het niet geoorloofd is het huwelijk te ontbinden door echtscheiding (vs.4-6). De vraag die christenen eigenlijk moeten stellen, is niet of christenen om diverse redenen wel of niet mogen scheiden, maar hoe we echtscheiding kunnen voorkomen en het huwelijk tot iets harmonieus kunnen maken.

Maar we weten dat de praktijk vaak anders is, zowel nu als in de tijd van de Bijbel. Vandaar dat de Farizeeën met de vraag komen, waarom Mozes dan bevolen heeft om een scheidbrief mee te geven aan de vrouw (vs.7). In de tijd van de Bijbel was het vrijwel onmogelijk voor een vrouw om van haar man te scheiden; het initiatief ging vrijwel altijd van de man uit. De man had maatschappelijk en godsdienstig gezien veel meer rechten en bevoegdheden dan de vrouw. Vervolgens gaat Jezus wel in op de vraag van de Farizeeën: *“Mozes heeft u met het oog op de hardheid uwer harten toegestaan uw vrouwen weg te zenden, maar van den beginne is het zo niet geweest. Doch Ik zeg u: wie zijn vrouw wegzendt om een andere reden*

dan hoererij en een ander trouwt, pleegt echtbreuk.” (vs.8-9). Jezus geeft hier een legitieme reden voor echtscheiding, namelijk hoererij.

Overspel

Het woord dat Jezus in vs.9 gebruikt voor hoererij is in het Grieks *porneia* afgeleid. Porneia betekent hoererij of overspel. Overspel is hier elke vorm van seksuele gemeenschap met een ander dan de eigen huwelijkspartner. Het omvat niet alleen wat wij onder overspel verstaan, namelijk een relatie met een andere man of vrouw, maar ook homofilie, pedofilie, incest, bestialiteit. In alle gevallen moet het een gehuwd persoon betreffen.

In overdrachtelijke zin wordt in de bijbel ook over overspel in het geval van afgoderij gesproken, bijvoorbeeld als het volk Israël, als vrouw van God, andere goden achternaloopt (vgl. Ez.23:30).

Jezus staat toe in Mt.19:9 dat men mag scheiden als er overspel is gepleegd. Jezus zegt hetzelfde in Mt.5:31-32. Hier wordt overigens hetzelfde woord *porneia* gebruikt als in Mt.19, alleen in Mt.5 vertaalt men het met ontucht en in Mt.19 met hoererij.

In Deut.24:1-4 wordt gesproken over een scheidbrief, waar de Farizeeën ook over spreken in Mt.19, die aan de vrouw wordt meegegeven als haar echtgenoot iets onbehoorlijks aan haar gevonden heeft. In het Hebreeuws staat *erwat dabar*, dat letterlijk ‘naaktheid van een ding of zaak’ betekent. Het is een vaag begrip, maar waarschijnlijk heeft het te maken met zaken waar de reinheidswetten van het OT over spreken. Op andere plaatsen in de bijbel waar dit Hebreeuwse woord wordt gebruikt, duidt het op de geslachtsdelen van mannen en vrouwen (Gen.9:22; Ex.28:42). In Deut.23:12-14 heeft het te maken met menselijke uitwerpselen. Vandaar dat het veelal vertaald wordt met iets onbehoorlijks/onfatsoenlijks. Het kan in ieder geval geen betrekking hebben op overspel, omdat op overspel de doodstraf stond (Lev.20:10; Deut.22:22).

Rabbijnen

Ten tijde van Jezus waren de Schriftgeleerden en Farizeeën verdeeld in twee groepen: in de school van Shammai en in de school van Hillel. Shammai en Hillel waren twee Schriftgeleerden die een halve eeuw vóór Jezus leefden en die een zeer grote invloed hadden op het godsdienstige denken van de Joden en hun omgang met de Schrift.

Shammai stond een zeer strenge interpretatie van de Wet van Mozes voor, terwijl Hillel een veel vrijere interpretatie van de Wet erop nahield. Paulus heeft zijn opleiding als Farizeër en Schriftgeleerde gehad van Gamaliël (Hand.5:34; 22:3), en Gamaliël was op zijn beurt weer een kleinzoon en leerling van Hillel.

De school of leerlingen van Shammai en die van Hillel hadden ieder ook een eigen interpretatie van het begrip ‘iets onbehoorlijks’ en voerden daar ten tijde van Jezus heftige debatten over. Shammai leerde dat ‘iets onbehoorlijks’ alleen betrekking had op overspel, dus elke vorm van seksuele gemeenschap met een ander dan de eigen huwelijkspartner. Hij deed dat in aansluiting op wat het woord elders in de bijbel betekent, namelijk naaktheid of geslachtsdelen.

Shammai leerde dus dat echtscheiding alleen geoorloofd was bij overspel op grond van Deut.24. Hoewel op overspel in de Wet de doodstraf stond, werd dat ten tijde van Hillel en Sjammai eigenlijk niet of nauwelijks meer toegepast. De Joden konden de doodstraf niet zomaar, zonder toestemming van de Romeinen, uitvoeren. Het feit dat de Farizeeën met de overspelige vrouw bij Jezus kwamen met de vraag of zij zou moeten worden gedood, heeft meer met provocatie dan met een daadwerkelijk voltrekking van het vonnis te maken

(Joh.8:1-11). Jezus verwerpt echter de toepassing van de doodstraf, omdat hij echtscheiding toestaat bij overspel.

Hillel hield er in tegenstelling tot Shammai een vrijere interpretatie op na en gaf aan dat het begrip 'iets onbehoorlijks' veel meer kon betekenen dan overspel alleen. Alles wat met onbehoorlijk gedrag te maken had, was voor Hillel een reden voor echtscheiding (gebaseerd op de betekenis die Deut.23 eraan geeft: uitwerpselen). Als een vrouw bijvoorbeeld niet goed gekookt had, of met een andere man had staan praten, of geen kinderen kon krijgen, of om welke reden dan ook iets onbehoorlijks had gedaan in de ogen van haar echtgenoot, dan kon de man van haar scheiden.

En op deze discussie gaat Jezus in in Mt.19. De Farizeeën kwamen met de vraag bij Jezus of het geoorloofd is om te scheiden *om allerlei redenen* (vs.3). In deze vraag halen zij de discussie tussen Shammai en Hillel aan, waarbij de visie van Hillel werd weergegeven in de vraag: het was toegestaan om om allerlei redenen, op grond van iets onbehoorlijks, te scheiden. Jezus echter geeft aan dat dat niet het geval is, maar dat de enige reden voor echtscheiding overspel is. Jezus sluit in feite dus aan bij de mening van Shammai.

Nu was de algemene opvatting bij de Joden ten tijde van Jezus dat bij overspel (Shammai) of allerlei redenen (Hillel) men **moest** scheiden. De vrouw werd dan een scheidbrief meegegeven als officiële bekrachtiging van de echtscheiding, omdat de Wet van Mozes dit *bevolen* had. Dit moeten klinkt ook door in de vraag van de Farizeeën aan Jezus: "*Waarom heeft Mozes dan bevolen een scheidbrief te geven en haar (daarmede) weg te zenden?*". Jezus echter ontkent dat het een bevel is, als Mozes in Deut.24 spreekt over een scheidbrief: "*Mozes heeft met het oog op de hardheid uwer harten toegestaan uw vrouwen weg te zenden...*". Met andere woorden bij overspel is degene, wiens partner overspel heeft gepleegd, niet verplicht om te scheiden. Integendeel, Jezus en ook Paulus dringen juist aan op verzoening, vergeving en herstel (vgl. I Kor.7:10-11). Zeker als degene die overspel heeft gepleegd ook berouw toont. Jezus zal nooit echtscheiding stimuleren, echter veeleer ontraden, hoewel Hij overspel een legitieme reden voor echtscheiding vindt.

Jezus zegt ook dat echtscheiding is toegestaan vanwege *de hardheid des harten*. Nu doelt deze uitdrukking in dit verband niet zozeer op de algemene zonde, waarvan de mens een gevangene is (vgl. Rom.6:20), maar veeleer op de hardnekkigheid van degene die overspel pleegt door niet te willen breken met het overspel en geen berouw te willen tonen. Dit begrip 'hardheid des harten' wordt nog éénmaal gebruikt in de bijbel en wel in Jer.4:4 (in de Septuaginta, de Griekse vertaling van het OT: *sklerokardia*).

In Jeremia spreekt God over het overspel wat Israël telkens weer begaat ten opzichte van de Heer door voortdurend afgoden te dienen. Israël toont geen enkel berouw en is hardnekkig in haar afgoderij. Haar hart is verhard. In Jer.3:8 gaat God scheiden van Israël, Zijn vrouw, en geeft haar een scheidbrief mee. Overigens zal God de echtscheiding van Israël tenietdoen, nadat Israël zich bekeerd heeft, door Israël weer als Zijn vrouw te aanvaarden (Jer.4:1).

Dat betekent dat Jezus echtscheiding bij overspel alleen toestaat als er sprake is van voortdurende hardnekkigheid bij de overspelige partner. Als de partner berouw toont, wordt echtscheiding ontraden, en wordt van beide partners verwacht dat deze zich, indien mogelijk, volledig inzetten voor verzoening en herstel.

In Mc.10:11-12 en Luc.16:18 lijkt het erop dat Jezus in geen enkele situatie echtscheiding toestaat, maar we moeten deze twee bijbelgedeelten lezen in het licht van Mt.5 en 19, die als

enige grond voor echtscheiding overspel noemen. ‘Schrift met Schrift vergelijken’ noemen we dat. Waarom Marcus en Lucas geen overspel noemen en Mattheüs wel, heeft te maken met de doelgroep. Marcus en Lucas waren in eerste instantie geschreven voor een niet-joods publiek, en Mattheüs voor een joods publiek. Grieken en Romeinen kenden de inhoudelijke discussie van Shammai en Hillel omtrent echtscheiding niet en de Joden uiteraard wel.

Verlating door ongelovige partner

In I Kor.7:12-16 spreekt Paulus over de echtscheiding tussen een gelovige en een niet-gelovige. De Bijbel keurt het niet goed dat een gelovige trouwt met een niet-gelovige.

In II Kor.6:14-15 zegt Paulus dat een gelovige geen ongelijk span mag vormen met een niet-gelovige. De Statenvertaling spreekt over een juk in plaats van een span. In de tijd van de bijbel werden ossen als lastdier gebruikt en waren twee ossen aan elkaar verbonden door een juk. Een juk bestond uit een houten frame of een balk met aan elk uiteinde een lus; het werd gebruikt om de kop van elk dier op zijn plaats en in evenwicht te houden. Het juk werd om de nek vastgemaakt om de ossen in het gareel te houden en er een span van te maken. Het juk werd zo gemaakt dat elke os een gelijk deel van de lading moest trekken. Het bond de dieren aan elkaar. Met als gevolg dat als één dier harder liep of achterbleef, het andere dier van het span gehinderd werd. Het dier dat vooruit liep, stikte bijna en bij het dier dat achterbleef, striemde het in zijn nek. Vanwege dit ongemak en de beperking van het juk liepen de ossen in eenzelfde tempo, bewogen zij op dezelfde manier en liepen in dezelfde richting.

Dus als Paulus spreekt over een ongelijk span, zegt hij eigenlijk dat als een gelovige een span vormt met een niet-gelovige, dit hem hindert in zijn omgang met God, zijn vrijheid in Christus beperkt en de verantwoordelijkheid in de relatie ongelijk verdeelt. De gelovige heeft een duurzame huwelijksrelatie met iemand die geestelijk niet zijn gelijke is. Soms kan de gelovige in een situatie terecht komen, waar hij niet wil zijn. Maar hij zit in een span. Soms wordt hij tegen zijn wil bij dingen betrokken die hij niet kan overeenstemmen met het geloof, maar hij zit in een span.

Paulus zegt in I Kor.7:39 dat een gelovige weduwe alleen mag trouwen met een gelovige man: *mits in de Here*. Als dit geldt voor een weduwe die wil trouwen, dan geldt dat voor mijns inziens voor iedere gelovige die wil trouwen, of die nu voor het eerst trouwt, of opnieuw, zoals na overlijden partner of echtscheiding.

Maar de situatie waar Paulus in I Kor.7:12-16 over spreekt kent een andere oorsprong dan hierboven uiteengezet. Hier is sprake van een al bestaand huwelijk van een niet-gelovige man en vrouw – hetzij joods hetzij niet-joods -, waarvan één, na de evangelieverkondiging van Paulus in Korinthe, tot geloof in Christus gekomen is. Dan wordt Paulus de vraag gesteld of de gelovige mag scheiden, omdat hij een ongelijk span vormt met een niet-gelovige. Maar Paulus zegt dat de gelovige niet mag scheiden, als de niet-gelovige partner gehuwd wil blijven. Als echter de niet-gelovige wel wil scheiden van de gelovige partner, dan is echtscheiding toegestaan. Dan hoeft de gelovige de echtscheiding niet tegen te houden. *“Maar indien de ongelovige haar verlaat, laat hij haar verlaten. De broeder of zuster is in dit geval niet gebonden”*.

In dit geval vormt ongelooft een legitieme reden voor echtscheiding. Maar het initiatief mag niet van de gelovige uitgaan, want het betreft een huwelijksverbond! Dus ook hier spreekt de bijbel terughoudend over echtscheiding.

De reden dat de gelovige met de niet-gelovige getrouwd moet blijven, als de niet-gelovige niet wil scheiden, is dat de niet-gelovige en de kinderen dan *geheiligd* zijn (vs.14). Geheiligd zijn betekent niet dat de niet-gelovige partner of de kinderen behouden zijn, maar dat zij

geplaatst zijn binnen de invloedssfeer van het evangelie. Door de gelovige partner komen de niet-gelovige partner en de kinderen in aanraking met het evangelie, waardoor ze voortdurend in de gelegenheid worden gesteld om tot geloof in Christus te komen.

In het Oude Testament werden huwelijken tussen gelovigen en niet-gelovigen verboden. Zo mochten Israëlieten niet trouwen met mensen uit andere volken. De reden was dat zij vaak afgoden aanbaden, en in ieder geval niet de God van Israël. Daarom gaf Abraham zijn knecht Eliëzer de opdracht om voor Izaäk een vrouw te zoeken uit zijn eigen familie en niet uit Kanaän. Maar als de man of vrouw uit het andere volk tot geloof in God kwam, mocht hij of zij wel met een Israëliet trouwen. Denk maar aan Ruth die met Boaz trouwde, of aan Rachab die met Salmon trouwde. Ezra dwingt de Israëlieten, die met vrouwen uit andere volken waren getrouwd en die daarmee hun mannen verleidden tot dienst aan afgoden, om te scheiden en hun vrouwen weg te sturen (Ezra 9 en 10).

Andere redenen

Overspel en verlating door ongelovige partner vormen twee legitieme redenen voor echtscheiding waar de Bijbel duidelijk over spreekt. Maar mogen gelovigen ook scheiden bij bijvoorbeeld mishandeling en/of verwaarlozing van partner en kinderen? Of bij seksueel misbruik van partner en kinderen? Bij seksueel misbruik van kinderen of incest kun je spreken van overspel. Omdat de Bijbel hier niet zulke duidelijke uitspraken over doet als bij overspel en verlating door ongelovige partner, zeggen sommigen dat men in bovengenoemde situaties niet mag scheiden, hoogstens van tafel en bed. Of geeft de bijbel in dergelijke situaties toch ruimte voor echtscheiding?

In de tijd van Jezus was het bij de Joden niet alleen mogelijk om te scheiden op grond van Deut.24:1-4, maar ook op grond van Ex.21:7-11, *"En wanneer iemand zijn dochter als slavin verkoopt, zal zij niet weggaan zoals de slaven weggaan. Indien zij haar heer niet bevalt, die haar voor zichzelf bestemd had, dan moet hij haar loskopen; hij heeft niet de bevoegdheid haar aan een vreemd volk te verkopen, omdat hij trouweloos tegen haar gehandeld heeft. Indien hij haar voor zijn zoon bestemt, zal hij haar naar het recht der dochters doen. **Indien hij zich een andere neemt, zal hij haar voeding, haar kleding en de echtelijke gemeenschap met haar niet verminderen. Indien hij haar deze drie dingen niet doet, zal zij weggaan, om niet, zonder geld.**"*

Dit Bijbelgedeelte geeft bepalingen voor de echtscheiding van slavinnen, en dan gaat het vooral om de vetgedrukte bepaling. Deze bepaling gaat over een man, die met een slavin getrouwd is, maar een tweede vrouw, waarschijnlijk een vrije vrouw (geen slavin), naast zijn eerste vrouw, de slavin, huwt.

In de tijd van het Oude Testament was polygamie toegestaan, maar polygamie was nooit naar de wil van God. God heeft vanaf het begin bepaald dat het huwelijk geldt voor één man en één vrouw (Gen.2:24). In het Nieuwe Testament wordt polygamie niet meer toegestaan. Jezus onderstreept duidelijk monogamie (Mt.19:4-5). Ook Paulus onderstreept monogamie. Zo bepaalt hij dat oudsten en diakenen mannen van één vrouw moeten zijn (I Tim.3:2, 12).

Nu zegt de vetgedrukte bepaling uit Ex.21:10-11, dat de man zijn tweede vrouw niet mag bevoordelen ten aanzien van zijn eerste vrouw, omdat zijn tweede vrouw een vrije vrouw is en zijn eerste vrouw slechts een slavin. Hij mag niet haar voeding, haar kleding en de echtelijke gemeenschap verminderen. Als hij dat toch doet, dan is het zijn eerste vrouw toegestaan om weg te gaan, d.w.z. te scheiden van haar man. Als de man zijn echtelijke verplichtingen (voedsel, kleding en seksualiteit) niet nakwam, was dat volgens Ex.21 een

legitieme reden voor echtscheiding. Ex.21:10-11 werd al snel in het jodendom een Bijbelse grond voor een legitieme echtscheiding, zeker ook in de tijd van het Nieuwe Testament. Want, zeiden de Joden, als deze bepaling al geldt voor een slavin en bij polygamie, dan toch zeker ook voor een vrije vrouw en bij monogamie.

Wat betekent het om de partner voeding (*she'eer*), kleding (*kesoeth*) en echtelijke gemeenschap (*onah*) te verminderen? Een man was verplicht om voor zijn vrouw te zorgen. Hij moest ervoor zorgen dat het haar niet ontbrak aan voedsel, kleding en seksuele gemeenschap. Dit waren huwelijksgeloften die iedere man (en vrouw; maar in die tijd was de vrouw financieel volledig afhankelijk van de man) had gedaan bij de huwelijksvoltrekking en ook verplicht was om na te komen. De bepaling in Ex.21 gaf aan dat de vrouw van haar man mocht scheiden als hij deze drie geloften niet nakwam.

Paulus onderstreept het belang van deze drie geloften uit Ex.21. Sommige bijbeluitleggers hebben erop gewezen dat Paulus in I Kor.7:3-5 Ex.21:10-11 aanhaalt, als hij zegt: *“De man kome jegens zijn vrouw zijn (echtelijke) verplichtingen na en evenzo de vrouw jegens haar man. De vrouw heeft niet zelf over haar lichaam te beschikken, doch haar man; en eveneens heeft de man niet zelf over zijn lichaam te beschikken, doch zijn vrouw. Onthoudt dat elkander niet, tenzij met onderling goedvinden (en) voor een bepaalde tijd, om u te wijden aan het gebed, maar om daarna weder samen te komen, opdat niet de satan u verzoeke wegens (uw) gemis aan zelfbeheersing”*.

In de gemeente van Korinthe hadden sommige echtparen besloten om geen seksuele gemeenschap meer te hebben, omdat seksualiteit als zondig werd gezien. Paulus gaat daartegen in en onderstreept de noodzaak van seksuele gemeenschap in een huwelijk. Hij doet dat op grond van Ex.21:10.

Alleen tijdens een van tevoren bepaalde tijd van gebed, waar beide echtelieden hun goedkeuring over hebben uitgesproken, is seksuele onthouding toegestaan. Maar niet te lang, want de verleiding is groot dat men dan overspel kan plegen.

Bovendien breidt Paulus het nakomen van de echtelijke verplichtingen uit: waar Ex.21 slechts spreekt over de man, die zijn echtelijke verplichtingen jegens zijn vrouw moet nakomen, zo spreekt Paulus in I Kor.7 over man én vrouw.

In I Kor.7:32-34 gaat Paulus opnieuw in op de echtelijke verplichtingen: *“Wie niet getrouwd is, wijdt zijn zorgen aan de zaak des Heren, hoe hij de Here zal behagen. Maar, hij die getrouwd is, wijdt zijn zorgen aan aardse zaken, hoe hij zijn vrouw zal behagen, en hij is verdeeld. Zowel zij, die geen man meer heeft, als de jongedochter, wijdt haar zorgen aan de zaak des Heren, om heilig te zijn naar lichaam en geest. Maar zij die getrouwd is, wijdt haar zorgen aan aardse zaken, om haar man te behagen”*.

Paulus geeft aan dat de echtelieden elkaar moeten behagen, dat wil zeggen, het elkaar naar de zin moeten maken. De ander behagen heeft als doel de ander op te bouwen, ten goede (vgl. Rom.15:2). Het begrip ‘behagen’ ligt heel dicht tegen het Bijbelse ‘dienen’ aan. De echtelieden behagen elkaar als zij de echtelijke verplichtingen van voeding, kleding en echtelijke gemeenschap nakomen. Deze drie zaken zijn ten diepste uitingen van liefde en trouw van beide echtelieden.

In Ef.5:22-33, waar Paulus uitvoeriger ingaat op het huwelijk, komen de echtelijke verplichtingen van voeding en kleding uit Ex.21 voor. In vs.28-30 zegt Paulus: *“Zo zijn (ook) de mannen verplicht hun vrouwen lief te hebben als hun eigen lichaam. Wie zijn eigen vrouw liefheeft, heeft zichzelf lief, want niemand haat ooit zijn eigen vlees, maar hij **voedt***

(ektrepshoo) het en koestert (thalpoo) het, zoals Christus de gemeente, omdat wij leden zijn van zijn lichaam”.

Zoals de man zijn eigen lichaam voedt en koestert, moet hij ook zijn vrouw voeden en koesteren op de manier als Christus Zijn Gemeente voedt en koestert. Het voeden verwijst duidelijk naar de voeding uit Ex.21, en het koesteren naar de ‘kleding’ uit Ex.21. Het Griekse woord voor koesteren (*thalpoo*) kan ook warmen/warm houden betekenen, en heeft dus betrekking op het warmen met kleding.

Daarnaast is het begrip ‘echtelijke gemeenschap’ ten tijde van het Nieuwe Testament een synoniem voor liefde geworden. En dat begrip ‘liefde’ komt ook weer terug in Ef.5:25, 28, 33. Net als in Ex.21 wordt de man (en de vrouw) in Ef.5 opgeroepen om zijn vrouw lief te hebben (*onah*), te voeden (*she’eer*) en te verzorgen (*kesoeth*). Dit waren huwelijksgeloften waar de echtelieden aan waren gehouden. Als deze niet werden nagekomen, mocht volgens Ex.21:10-11 de vrouw van haar man scheiden.

Zowel overspel als verlating door een ongelovige partner worden door Jezus en Paulus als legitieme gronden voor echtscheiding genoemd. Zou dat ook kunnen gelden voor onthouding van voeding, kleding en seksuele gemeenschap? Ik houd de mogelijkheid open dat Paulus hier ook een legitieme grond ziet voor echtscheiding, ook al zegt hij dat niet zo expliciet. Maar omdat hij Ex.21:10 als bijbels fundament gebruikt in I Kor.7 en Ef.5, is het heel goed mogelijk dat hij ook Ex.21:11 als Bijbels fundament voor echtscheiding gebruikt.

Maar opnieuw moet gesteld worden, dat ook hier echtscheiding niet wordt gestimuleerd. Integendeel, als de verwaarloosde partner ervoor kiest om niet te scheiden, is dat zijn of haar goed recht. Zeker om te streven naar herstel. Maar als de partner voortdurend de echtelijke verplichting van Ex.21 niet nakomt, is er dan geen sprake van *hardheid des harten*, waar Jezus over sprak bij overspel als legitieme grond voor echtscheiding?

In onze tijd zouden wij in plaats van de termen voeding, kleding en echtelijke gemeenschap spreken van emotionele, fysieke, seksuele en materiële verwaarlozing en mishandeling van zowel partner als kinderen. Mijns inziens ligt hier een mogelijk legitieme grond voor echtscheiding, zeker als de partner hardheid des harten vertoont.

Als men de echtelijke verplichtingen niet kan nakomen wegens ziekte, ongeval e.d., is er geen legitieme grond voor echtscheiding, omdat er dan geen sprake is van onwil en mogelijk hardheid des harten, maar van onmacht. In Ex.21:10-11 is duidelijk sprake van onwil.

Is echtscheiding een zonde?

Het moge duidelijk zijn dat God de echtscheiding niet wil. Elke echtscheiding is er één die God pijn doet. En elke echtscheiding is er één teveel. Er zijn andere oplossingen, namelijk herstel en verzoening op grond van o.a. I Kor.7:10-11. Ook al wordt echtscheiding nooit gestimuleerd in de Bijbel, het wordt toegestaan bij overspel, ongeloof en mogelijk bij verwaarlozing van echtelijke plichten. Elke andere reden om te scheiden wordt door de Bijbel afgekeurd als illegitiem. Jezus noemt een dergelijke echtscheiding echtbreuk (*moicheia*) in Mt.5:32. En iedereen die trouwt met degene die vanwege een illegitieme reden gescheiden is, pleegt echtbreuk (Mt.5:32; 19:9). Jezus verwijst hier naar het zevende gebod: “*Gij zult niet echtbreken*” (Ex.20:14). Echtbreken betekent niets anders dan overspel plegen.

Mal.2:16 zegt dat God de echtscheiding haat: “*Want Ik haat de echtscheiding, zegt de HERE, de God van Israël, en dat men zijn gewaad met geweldpleging overdekt*”.

De tekst lijkt te suggereren dat God elke echtscheiding haat en dus een zonde is. Maar daar zijn wel nuances bij aan te brengen. In de eerste plaats is de tekst moeilijk te vertalen. De

Willibrordvertaling luidt als volgt: *“Want als een man zijn vrouw uit haat wegzendt – zegt de HEER, de God van Israël – bedekt hij geweld met zijn kleed, zegt de HEER van de machten”*. Het Hebreeuws kan zowel betrekking hebben op God, als op de man. Is het God die zegt dat Hij echtscheiding haat, of is het de man die uit haat zijn vrouw wegzendt en van haar scheidt?

Opvallend is dat de twee Hebreeuwse woorden voor haten (*sanee*) en wegzenden of scheiden (*shalach*) ook terugkeren in Deut.24:3, afkeer krijgen (*sanee*) en wegzenden (*shalach*). Dat zou kunnen betekenen dat Maleachi hier denkt aan de situatie uit Deut.24, waar een man zijn vrouw haat of een afkeer van haar krijgt en haar wegzendt of van haar scheidt. De reden van die afkeer in Deut.24 is niet duidelijk, maar in Mal.2 betreft het een man die uit afkeer zijn eerste vrouw heeft verstoten, van haar gescheiden is, om met een andere vrouw te kunnen samenleven en trouwen (vgl. vs.14-15). Dus het is niet God die de echtscheiding haat, maar de man die zijn vrouw haat en van haar scheidt.

In de tweede plaats, al zou de weergave in het NBG, dat God de echtscheiding haat, correct zijn, dan is het geen algemene uitspraak over elke (reden tot) echtscheiding, maar een specifieke (reden tot) echtscheiding, waar God Zijn haat over uitspreekt. Hier betreft het echtscheidingen van mannen die hun eerste vrouw verstoten hebben om met een andere vrouw te kunnen samenleven en trouwen. Hier betreft het echtscheidingen om illegitieme redenen, namelijk overspel.

Deze vorm van echtscheiding haat God. God spreekt daar duidelijk Zijn afkeer over uit: *“In de tweede plaats doet doet gij dit: gij bedekt met tranen het altaar des Heren, onder gewezen en gezucht, omdat Hij zich niet meer tot het offer wendt, noch het uit uw hand aanneemt als Hem welgevallig. En dan zegt gij: Waarom? Omdat de HERE getuige geweest is tussen u en de vrouw uwer jeugd, aan wie gij ontrouw geworden zijt, terwijl zij toch uw gezellin en uw wettige vrouw is...”* (vs.13-14).

“Want als een man zijn vrouw uit haat wegzendt – zegt de HEER, de God van Israël – bedekt hij met geweld zijn kleed...” (vs.16 Willibrordvertaling). Opvallend is hoe nauw deze verzen overeenkomen met I Pt.3:5, waar Petrus zegt: *“Desgelijks gij, mannen, leeft verstandig met uw vrouwen, als met brozer vaatwerk, en bewijst haar eer, daar zij ook medeërfgenenamen zijn van de genade des levens, opdat uw gebeden niet belemmerd worden”*.

Hertrouwen

Hertrouwen met iemand die op illegitieme gronden gescheiden is, of zelf hertrouwen, nadat de persoon zelf op illegitieme gronden gescheiden is, is niet toegestaan, maar wordt gezien als echtbreuk of overspel. Maar hoe zit het met hertrouwen na echtscheiding op legitieme gronden, dus in geval van overspel, ongeloof en mogelijk mishandeling, misbruik en verwaarlozing?

De bijbel zegt dat weduwnaars en weduwen mogen hertrouwen. *“Een vrouw is gebonden, zolang haar man leeft; maar indien haar man is ontslapen, is zij vrij om te trouwen, met wie zij wil, mits in de Here”* (I Kor.7:39). *“Ik wil daarom dat de jonge weduwen huwen...”* (I Tim.5:14). Maar is dat ook toegestaan na een legitieme echtscheiding?

In het Oude Testament kwam hertrouwen na echtscheiding voor. In Deut.24:1-4 hertrouwt de vrouw na haar eerste echtscheiding en dit wordt toegestaan. Ze kreeg immers wegens iets onbehoorlijks een scheidbrief mee. Wél wordt het opnieuw trouwen met de eerste partner na de tweede scheiding verboden, omdat er daar sprake was van overspel. Zij was immers verontreinigd geworden (Deut.24:4).

In Israël was het zo, dat als je een scheidbrief kreeg, je ook het recht had om opnieuw te trouwen. Officieel stond op het document dat je vrij was om te trouwen met wie je wilde. Deut.24:1 geeft het recht, vanwege de scheidbrief, om te hertrouwen. Er wordt immers gesproken over een tweede huwelijk.

Een scheidbrief gaf de vrouw dus het recht om te hertrouwen. En aangezien Jezus het gebruik van de scheidbrief niet opheft, maar het gebruik van de scheidbrief beperkt tot overspel, geeft Hij daarmee impliciet aan dat men in dat geval mag hertrouwen. Hij bestempelt alleen hertrouwen na overspel als echtbreuk, zie Mt.5:31-32.

En als Paulus in I Kor.7:15 zegt: *“Maar indien de ongelovige haar verlaat, laat hij haar verlaten. De broeder of zuster is in dit geval niet gebonden; tot vrede heeft God u geroepen”*, wat betekent dan dat de broeder of zuster niet gebonden is?

Sommigen zeggen ‘het niet-gebonden zijn’ betekent, dat de gelovige vrij is om te scheiden. Maar wat betekent dat dan? Ze is toch al gescheiden, omdat de ongelovige partner van hem of haar is gescheiden? En die scheiding gold toentertijd als officieel. Het niet-gebonden zijn krijgt naar mijn idee pas betekenis, als het de vrijheid verleent tot hertrouwen. Paulus wil dus hiermee aangeven dat in de situatie van vs.12-15 de broeder of zuster vrij is om te hertrouwen, mits in de Here (vgl. vs.39).

Maar ook hier moet opnieuw benadrukt worden, dat hertrouwen na echtscheiding door de Bijbel niet wordt gestimuleerd:

*“Doch hun, die getrouwd zijn, beveel ik niet, maar de Here, dat een vrouw haar man niet mag verlaten - is dit toch gebeurd, dan moet zij **ongehuwd** blijven of zich met haar man verzoenen – en een man moet zijn vrouw niet verlaten”*. (I Kor.7:10-11)

*“Maar tot de ongehuwden en de weduwen zeg ik: Het is goed voor hen, indien zij **blijven zoals ik**. Indien zij zich echter niet kunnen beheersen, laten zij dan trouwen”*. (I Kor.7:8-9)

*“Zijt gij aan geen vrouw verbonden? **Zoek geen scheiding**. Hebt gij geen vrouw meer? **Zoek er geen**. Maar ook wanneer gij trouwt, dan doet gij daarmee geen kwaad”*. (I Kor.7:27-28)

*“Een vrouw is gebonden, zolang haar man leeft; maar indien haar man is ontslapen, is zij vrij om te trouwen, met wie zij wil, mits in de Here. Toch is zij naar mijn mening gelukkiger, **indien zij blijft zoals ik**; en ik meen ook de Geest Gods te hebben”*. (I Kor.7:39-40)

Zolang hij leeft...

In I Kor.7:39 wordt gezegd, dat een vrouw aan haar man gebonden is, zolang hij leeft. Pas na zijn dood is de vrouw vrij om te hertrouwen. In Rom.7:2-3 zegt Paulus hetzelfde: *“Want de gehuwde vrouw is door de wet aan haar man gebonden, zolang deze leeft; wanneer echter de man sterft, is zij ontslagen van de wet, die haar aan die man bond. Zo zal zij dan, indien zij bij het leven van haar man een ander tot man neemt, echtbreekster heten; wanneer echter haar man sterft, is zij vrij van de wet, zodat zij geen echtbreekster is, indien zij zich aan een andere man geeft”*.

Paulus zegt in beide teksten dat je pas kunt hertrouwen ná de dood van je ex-partner. Omdat door de dood het huwelijk ontbonden is. Betekent dat dat iedereen die op legitieme gronden gescheiden is, pas mag hertrouwen na de dood van de ex-partner? Zo worden de beide teksten vaak wel uitgelegd. Maar als het huwelijk op grond van legitieme gronden voor God ontbonden is, geeft dat dan niet de ruimte om te hertrouwen? Paulus zegt in Rom.7 dat de vrouw *door de wet* gebonden is, maar als diezelfde wet van God het huwelijk ontbonden verklaart, is de man of vrouw toch niet meer gebonden, zolang de ex-partner leeft?

Maar ook in deze situatie geldt, dat hertrouwen niet door de Bijbel wordt gestimuleerd, zeker als de ex-partner zelf niet hertrouwd is, want dan is er nog altijd kans op verzoening (I Kor.7:10-11).

Conclusie

Het huwelijk is een door God ingesteld verbond of contract tussen één man en één vrouw, die elkaar liefde en trouw beloven totdat de dood hen scheidt, of totdat Christus terugkomt. Echtscheiding is niet naar de wil van God, maar in een tweetal situaties staat God echtscheiding toe, namelijk bij overspel en bij het verlaten door een ongelovige partner.

Mogelijk ook bij een derde situatie, namelijk bij verwaarlozing, misbruik of mishandeling. Echtscheiding wordt zeker niet gestimuleerd in de Bijbel. Veeleer wordt aangeraden zich in te zetten voor verzoening tussen beide echtelieden en herstel van het huwelijk. Mocht dat niet baten, dan is scheiding van tafel en bed vooralsnog een betere optie dan echtscheiding. Hoewel scheiding van tafel en bed niet in de Bijbel voorkomt, maar een mogelijkheid is die de Nederlands wet biedt, kán het helpen om een definitieve echtscheiding te voorkomen. Elke echtscheiding om andere redenen dan overspel, bij het verlaten door een ongelovige partner en mogelijk bij verwaarlozing of mishandeling wordt in de Bijbel veroordeeld.

Hertrouwen wordt eveneens in de Bijbel toegestaan bij overspel, bij het verlaten door een ongelovige partner, en mogelijk bij verwaarlozing, misbruik of mishandeling, maar ook hier niet gestimuleerd. De partner is vrij om alleen te blijven, en wordt daartoe zelfs gestimuleerd. Hertrouwen om andere redenen dan overspel, het verlaten door de ongelovige partner, en mogelijk bij verwaarlozing, misbruik en mishandeling wordt in de Bijbel veroordeeld en als echtbreuk bestempeld.

Ds. K.Kruihof
Oldebroek, december 2008